

– Egyéb segítség?

– Angyalok vannak. Angyali erők működnek a világban. Egy férfi számára a nőkben működnek, a nő számára a férfiban ezek az erők... Én is angyal vagyok valamilyen módon, és az Ilia Miska is az, sőt... *(figyelmesen rám néz)* még te is az vagy.

– Szerinted ezt kifejtethetem otthon is?

– Bennem van egy rész angyal, meg egy rész ördög... És van egy másik szempont is. Hogy miféle erők vannak. Elmondom. Láttad a televízióban a műsorunkat? Amikor Ilia Miskával, Kalmár Marcival, Temesi Ferivel és Pataki Ferivel beszélgettünk.

– Láttam.

– És jó voltam?

– Nagyon.

– És azt mondtam már, milyen szobrot szeretnék?

– Úgy érted, magadról?

– Úgy értem.

– És még az életedben szeretnéd?

– Természetesen elég, ha a halálom után leplezik le.

– Gondolom, egész alakos bronzszobrot szeretnél, valahol egy árnyas szegedi parkban álldogálna, zavart tekintetét az ég felé függesztené, miközben szenvedélyesen a melléhez szorítana egy bronz telefonkészüléket.

– Ostoba ember!... *(interülten kortyol a borából, megkönnyebbül)* Van itt Szegeden, a Stefániánál ez a Dankó Pista-szobor. Hiszékeny és tökéletlen emberek folyton letörték a hegedűjének a nyakát, mert azt hitték, varázssereje van. Szerintem különben a cigányprímások tördösték le, hogy olyan virtuóz módon bánjanak a húrokkal, mint Dankó Pista. De ezt nem rasszizmusként mondom... Történt, hogy egyszer Kalmár Marci szobrász barátomat megfogták a rendőrök, mert épp a szobornál, a hegedűnyakkal babrált. Azt hitték, ő tördeli, és nagyon boldogok voltak, mert már a belügyi jutalomra gondoltak. Pedig a Marci csak éppen vissza akarta ragasztani az új hegedűnyakát, amit eská ő faragott ki.

– Neked viszont nincsen hegedű, amit törögetni lehetne.

– Neked tényleg elmondom, milyen szobrot szeretnék... *(figyelmesen néz)* De meg mered írni?

– Szerintem meg merem írni.

– Szóval az én szobrom is ott álldogálna a Tisza parton, csak hogy háttal a víznek. Faun képében ábrázolnának... *(eltűnődik)* ekkora falosszal... *(ilyen nagy halat fogtam című mozdulat)* Azonban ezt a falost minden héten letörnék. És akkor Kalmár Marci kiküldené a tanítványait, drága kislányokat, akik előtte gipszből megformáznák és kiöntenék a...

testrészt, márványba faragnák, lecsiszolnák nagy-nagy szeretettel, és óvatosan visszaragasztanák... Ez lenne Szegeden a leggyönyörűbb szobor.

– Dankó Pista hegedűjének nyakát a varázserő miatt törögették. De a te szobrod hímtagját miért is?

– Csakhogy a szobrászlányok újrafaragassák.

– Érteni vélem a problémát. Viszont úgy tudom, Kalmár Marcinak vannak fiútánítványai is. Esetleg úgy alakulhat, hogy...

– Ezt a kényes munkát csak lányokra bízám... *(igen heves)*

– Szerintem ez a művészi szabadság korlátozása. No, de mindegy. Azt akarom még mondani, hogy elég hosszan beszélünk, nem lesz több hely a lapban. Abba kellene hagyni.

– Hagyjuk abba?

– Egyelőre.

– Egyelőre abbahagyhatjuk.

– Valami szép végszó?

– Legyen az a végszó, hogy ha egyszer mégiscsak lesz telefonom, mindenkit fölhívok.

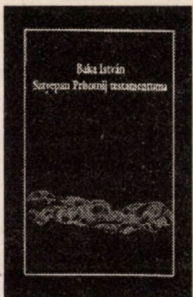
– Jó, legyen ez a végszó. Csak még egy utolsó kérdést. Ha mindenkit fölhívsz, ki állja majd a számlát?

■ ■ ■

könyvek négy szemközt

KÁLMÁN C. GYÖRGY • ÁTHELYEZÉSEK

Baka István: Sztjepan Pehotnij testamentuma. Jelenkor Kiadó (Élő Irodalom sorozat), Pécs 1994, 66 o., 160 Ft.

Mi van, ha egy vers címét megváltoztatjuk?

Ez végiggon-
dolható. Mi válto-
zik, miért, hogyan.

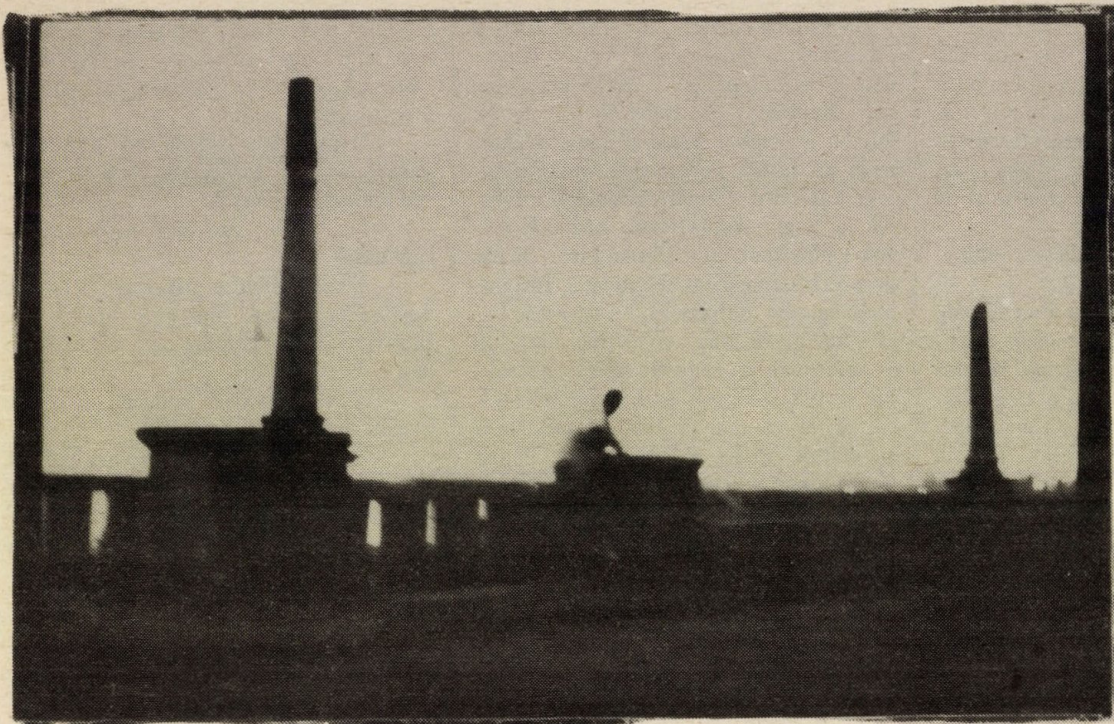
És mi van, ha mászt változtatunk rajta – alcímet kap, minden sor nagybetűvel kezdődik, másik kötetbe kerül? Ezek sem bonyolult kérdések. Mindez bőven belefér abba, amit a variációk-
kal, a szövegek

történetével kapcsolatban el szokás mondani. Minden efféle változtatás módosít a vers értelmezésén – új dimenziókat kap a mű, mást olvasunk ki belőle, másként hat.

Első pillantásra úgy tetszhet, mintha Baka István új kötetének néhány versében csak ilyen egyszerű, kis elmozdulásokat találunk. Végére is, mi történik: régebbi versek új alcímmel, apró tipográfiai módosítással, új környezetben. No igen, és új szerzői névvel. *Sztjepan Pehotnij*, ő jegyzi a kötet felét, három füzetnyi verset. Számomra mégis ezek az *áthelyezések* jelentik a vékonyka verseskönyv első számú szellemi izgalmát. Korántsem külsődleges és föld-
hözragadt szempontokról van szó. És a

versektől maguktól sem kerülünk távolabb, ha eltűnődünk azon, hogy mi is történik itt, ebben a kötetben a (korábbi) versekkel sőt, értelmezésükhöz ez megkerülhetetlen; az, ami pusztán sorrendiségnek vagy szövegkörnyezeti hatásnak tetszik, a szövegek legmélyébe enged bepillantást.

A régebbi versek ellenére a *Sztjepan Pehotnij* nem „válogatott” kötet, a folyamat a kumulációnál, az egymás mellé tételnél sokkalta bonyolultabb. Van egy ciklusnyi vers, amit még nem közöl az 1990-es Baka-válogatott; de a kötetet nyitó háromszor három szonett az 1988-as *Aeneas és Didó*-val kezdődik. A három Pehotnij-füzetben egészen régi versek is vannak, meg vadonatújok is.

De ezek a hagyományos számbavételek, mondom, itt érvényüket veszítik. Baka úgy állít elő más anyagot, hogy lepárol; nem egyszerűen kevesebb vagy erősebb lesz, ami ebből az „alkímiából” kikerül, hanem új minőség.

Ahogy Baka kevés és egyszerű elemmel dolgozik ritmikájában, rímeiben, úgy teremt néhány, önmagában alig feltűnő eszközzel kötetegészet. Szinte egyetlen mozdulattal, jelentéktelennek látszó gesztussal balladásan kihagyásos történetet alkot, egy ismeretlen orosz költőt. Ránk bizza, hogy teremtsük meg versei és utalásai alapján Sztjepan Pehotnij alakját, gondolkodásmódját, jellemét, ízlését, sorsát: holott a *Sztjepan Pehotnij*-fikció alig több mint egy névadás, három versesfüzet (ciklus) és orosz alcímek (az „eredeti” versek címei). Csak áthelyezések.

Miért Sztjepan Pehotnij? Adódhat néhány válasz: hogy vonzza Bakát az orosz költészet és az orosz tematika, már csak azért is, mert régóta nagyszerű fordítója. Vagy hogy érdekli az orosz-költő szerep, a szent és a bűnöző, az érzékenység és züllöttség sajátos keverése; vagy (ami ennek változata) hogy érzésvilágához közel áll a már-már szemérmetlen érzelmesség és a kétségbeesett racionalitás vegyítése, a szomorú patriotizmus és a kajánkodó nemzeti önutálat egyidejű képviselete.

S ha a Baka-Pehotnij-áthelyezés előkény az értelmezővel szemben – eltávolítás, elsimitás, semlegessé tétel, elidegenítés, jelzése annak, hogy e versek nem az ő világából valók, ezért szívére sem kell őket annyira vennie –, ak-

kor rögtön, ugyanakkor vissza is vonódik: hiszen Baka István vállalja a versek szerzőségét, igenis ő írta Sztjepan Pehotnij és Sztjepan Pehotnij verseit. Korai fellélegezni: a „*mosogatólészürke éj*” és a szomszédban lakó Ivanovék, a *Testamentum* haláltánca és „*a Vörös Nyíl, a moszkvai gyors*”, bizony, a mieink, levakarhatatlanul hozzánk tartoznak. E versek egyik értelmezési lehetősége ezek szerint az volna, hogy Bakánál az orosz-ság és oroszosság: metafora. A magyar világ hüperboléja, karikírozóan túlzott megfelelője vagy éppen lehetséges végki-fejlete. Egy másik, kézenfekvőbb lehetőség, hogy mindez: metonímia, mint rész modellálja az egészt, az egész savanyú szagú, a legmagasabb kultúrától és a legvisszatasztított kultúrátlanságtól átjárt kelet-európai világot. Ráadásul – az olyan versekben, mint az *Alászállás a moszkvai metróbá* – maga Sztjepan Pehotnij is áthelyezi, a mitológia szépítő fátylával bevonva eltávolítja magától az alig elviselhetően nyomasztó „moszkvai” poklot; vagy, másutt, Proustra, Bulgakovra, Verdire, Schumannra, Rachmaninovra utal, egymásra vetítve (egymásba áthelyezve) a műveket és nyűveket.

A Pehotnij-füzetek (6, 9 és 7 vers) persze csak részben „oroszosak”: az első füzetben kizárólag Baka régebbi versei vannak, amelyek annak idején magyar költő neve alatt, magyar versekként láttak napvilágot – ezért tehát csak tematikájukban, utalásaikban kötődnek Pétervárhoz, Moszkvához vagy az emigránsok Párizsához. A második és harmadik füzet már megmerül a szovjet-orosz mélyvilágban, a társbérletől a Nagyszínhá-

zig, a metrótól a tengerpartig – a hajdani Baka végképp Pehotnijjá lényegül.

Csak hogy ez az átváltozás olyan súlyos („orosz”) versekben ölt testet, amelyek – ismét csak – egyetemesek, ezért magyarok is.

A kötet két felének egymásra vonatkoztatása elkerülhetetlen: ahogyan a Pehotnij-versek csak úgy értelmezhetők, mint Baka költeményei, a kötet első két része (a *Trisztán sebe* és a *Szturnusz gyermekei*) csak úgy, mint a Pehotnij megíró Bakáéi. A szerepkérés vagy szerepjáték a kötet „magyar” versei-

nek is alapeleme: Aeneas és Trisztán, a duhaj Fredman (aki különben a költő Bellman alakmása), Mária Magdolna és Izolda egyaránt beszélői Bakának. S ahogyan az „orosz” versek felidéznek Dosztojevskijt vagy Mandelstamot, a „magyarok” József Attilát, Petőfit és Kormost. És felfedezzük az („orosz”) haláltudatot – annak bizonyosságát, hogy a halál mindig közel van – a frivolság álarca mögé bújó Fredman-szonettben vagy a *Kegyelmi záradékban* is; a *Menhir* a csend (vagy halál vagy nyugalom) vágyának azt a szólamát ismétli vagy előlegzi, ami Pehotnijnál megszólal. S ha Baka így ír: „*Vagyunk Szturnusz gyermekei mind: / Vonagló hús, belek, megtöltve fénnel és mocsokkal*” (*Szturnusz gyermekei*) – akkor ezt vele, általa Pehotnij is írja.

A magyar költészetnek most már orosz költészete is van. Ez pedig kétségbevonhatatlanul Baka István érdeme.

Ennek a kötetnek néhány verse minden bizonnyal remekmű. És ha valaki megkérdezné, hogy Baka világa kelőképpen körülhatárolt, markáns, sajátos poétikai világ-e (nyelvében, metrumában, rímeiben, stílusában, megszólalásmódjában, tematikájában) – akkor ennek a könyvnek a válasza az, hogy most a kötetalkotás, a kis módosítások általi áthelyezés, a szerep halálosan komoly eljátszása teszi Bakát összetéveszthetlenné és nélkülözhetlenné.

■ ■ ■